

Продуктивні та стильові аспекти інтелектуальної діяльності

Одним з аспектів теорії когнітивних моделей інтелекту є визначення поняття когнітивного стилю, який також є свідченням інтелектуальних особливостей особистості, а отже – їх модельної диференціації. Когнітивний стиль - англ. *cognitive style* - термін, який використовується в когнітивній психології для позначення стійких характеристик того, як різні люди думають, сприймають і запам'ятовують інформацію.

Поняття «когнітивний стиль» вперше використав А. Адлер для позначення характеристики особистості, яка являє собою стійкі індивідуальні особливості пізнавальних процесів, що спричиняють використання різних дослідницьких стратегій. В рамках його індивідуальної психології когнітивний стиль розумівся як своєрідність життєвого шляху особистості, структурованого постановкою й досягненням цілей.

У вітчизняну психологічну літературу термін «когнітивний стиль» перейшов із англійської літератури в вигляді терміна-кальки, хоча адекватний переклад англійського слова *cognitive* на українську мову відповідає слову «пізнавальний».

Однак, терміни «пізнавальний» і «когнітивний» не є синонімами. «Пізнавальний» - це такий, що стосується процесу відображення дійсності в індивідуальній свідомості в вигляді пізнавального образу (сенсорного, перцептивного, мнемічного, розумового). «Когнітивний» - це такий, що стосується психічних механізмів переробки інформації в процесі побудови пізнавального образу на різних рівнях пізнавального відображення, тобто як будується пізнавальний образ. В рамках цього стильового підходу мова йде про індивідуальні відмінності в способах переробки інформації про оточення, або розуміння когнітивного стилю як певного різновиду пізнавальних стилів, як індивідуальних способів вивчення реальності.

Когнітивні стилі належать до базових характеристик індивідуальності. Вони мають різну вікову динаміку, гендерні відмінності, зв'язок із фізіологічними властивостями. Це скоріше інструмент, за допомогою якого будується індивідуальна картина світу. Аналіз сучасних досліджень стильового

підходу визначає тенденцію до надмірної узагальненості поняття «стиль». Зокрема, поняття когнітивного стилю розширюється за рахунок появи нових стильових понять, таких як «стиль мислення»(Р.Стернберг), «стиль навчання»(Д. Колб, П. Хані), «епістемологічні стилі»(Д. Уордел, Дж. Ройс). Більше того, поняття стилю починає застосовуватися до всіх сфер психічної активності. В психологічній літературі з'являються дослідження «оцінкового стилю», «емоційного стилю», «стилю активності», «стилю поведінки в складних життєвих ситуації» тощо.

Інтелектуальні стилі – відкрита система інтелектуальних стратегій, прийомів, навичок та операцій, до якої особистість схильна завдяки своїм індивідуальним властивостям(від системи цінностей та мотивації до характерологічних рис). Інтелектуальні стилі – це індивідуально своєрідні способи постановки й розв'язання проблем. Доведено, що людина виконує завдання набагато успішніше й легше, якщо в неї сформований свій індивідуальний стиль діяльності. Інтелектуальні стилі є більш стильовою властивістю інтелекту, ніж когнітивні. Це особливі інтелектуальні здібності, пов'язані з можливістю індивідуалізації інтелектуальної діяльності на основі впорядкування індивідуальних ресурсів суб'єкта з певним типом проблем. Загалом, інтелектуальні стилі пов'язані з продуктивними можливостями інтелекту, їх можна розглядати як особливий різновид інтелектуальних здібностей.

В межах стильового підходу протиставлення стильових і продуктивних характеристик інтелектуальної діяльності мало принциповий характер. Це знайшло своє відображення в сформульованих Г. Уіткіним критеріях протиставлення поняття «стиль» поняттю «здібність».

- Стиль – інструментальна (процесуально-динамічна) характеристика інтелектуальної діяльності. Здібність розглядається в зв'язку з рівнем виконання, тобто результативністю інтелектуальної діяльності;
- Стиль – біполярний вимір, в межах якого кожний когнітивний стиль описується за рахунок звернення до двох крайніх форм інтелектуальної поведінки на підґрунті використання медіанного критерію. Здібність – уніполярний вимір;
- До стильових феноменів не можуть бути застосовані оціночні судження, оскільки обидва полюси кожного стилю однаковою мірою сприяють

ефективності індивідуальної поведінки. Здібності мають ціннісний контекст (ріст здібностей – завжди добре);

- Стиль – стійка характеристика особистості. Здібність мінлива в часі;
- Стиль проявляється здебільшого в різноманітних психічних сферах. Здібність специфічна за належністю до окремої діяльності.

Література

1. Когнитивные модели интеллекта [Електронний ресурс] // Режим доступу:

http://metacognition.narod.ru/Cognitive_models_of_intelligence.htm

2. Холодная М. Психология интеллекта: парадоксы исследования.

[Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://bookz.ru/authors/holodnaa-marina/holodnaiama01.html>